

Social Work & Education

© SW&E, 2018

Maria Bahriy,

Ph.D., Doctoral Student, State Pedagogical University «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Марія Багрій,

кандидат філологічних наук,
докторант
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м.Івано-Франківськ, Україна,

myskiv.bagriy@gmail.com

УДК 37:08:355.1(477.8)

DOI: 10.25128/2520-6230.18.3.5

Article history:

Received: September 20, 2018

1st Revision: October 22, 2018

Accepted: October 30, 2018

Bahriy, M. (2018). Освітньо-культурна та просвітницька діяльність українського січового стрілецтва у Західній Україні, *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 3., pp. 49-56.

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ТА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО СТРІЛЕЦТВА У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано освітньо-культурну та просвітницьку діяльність Українських січових стрільців у Західній Україні. Висвітлено становлення Українських січових стрільців як національного військового підрозділу, а також заснування українських шкіл, визначено вплив діяльності УСС на поглиблення національної свідомості українців. Актуалізація проблеми продиктована необхідністю звернення до періоду творення держави та нації, громадянського суспільства, на засадах яких відбувається згуртування української нації та формується нова ідея та ідеологія розбудови національної державності крізь призму освітньо-культурної та просвітницької діяльності січового стрілецтва. Характер та завдання статті зумовили застосування історико-ретроспективного, порівняльного, аналітичного методів, які сприяли вибудовуванню процесу становлення історико-культурологічного явища Українських січових стрільців у загальнонаціональний контекст визвольного руху у Західній Україні. Окреслена проблема ще не повною мірою знайшла своє відображення в історії педагогіки, тому метою нашої статті є аналіз основних заходів й методів освітньо-культурної та просвітницької діяльності УСС у Західній Україні. Отже, головним завданням молодіжних товариств і організацій спочатку було національно-краєзнавче, військово-спортивне виховання, з розвитком організованого національного руху воно трансформується в мету, яка базувалася на ідеях давніх козацьких звичаїв і традицій здобуття національної незалежності, державності і зрештою формується в загальну національно-державницьку ідею нової генерації культурно-політичної еліти, де складовими державності було формування власної військової української армії як основного елемента в боротьбі за державність.

Ключові слова: УСС; Західна Україна; просвіта; шкільництво; культурна діяльність; національна свідомість; освітня діяльність.

Вступ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням уваги до історичної спадщини держави, усвідомленням необхідності збереження народної культури як чинника виховання молодого покоління. Можливість розуміння закономірності розвитку національної освіти дає бачення цілісності здобутків у царині етнічних традицій. Духовна культура українського народу та його збройних формувань Українських січових стрільців була вищою формою національного самоусвідомлення молодого покоління. Українські січові стрільці були тими вчителями, які навчали і доводили українцям, що проблема кордонів для нації, свідомої свого імені, своєї гідності, своїх ідеалів і своїх конкретних цілей, – не існує; несли актуальне українське гасло – єдність національного духу, єдність всеукраїнської думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Перші згадки про Українських січових стрільців містяться в монографіях з історії України видатних істориків, таких, як М. Грушевський, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, В. Радзикович та інші, висвітлено пісенно-поетичні твори із духовної спадщини стрілецтва. Ці автори ретельно описують процеси військово-політичної історії та соціально-побутового життя, звертаючи увагу на українознавчу, освітньо-просвітню, культурно-мистецьку, ідеологічну діяльність Українських січових стрільців як у межах збройного формування, так і серед широких верств населення Західної України. Варто відзначити праці таких сучасних дослідників, як Б. Бернадський (Бернадський, Б., 1995), Б. Заброварний (Заброварний Б., Бернадський Б., 1995), О.Каліщук (Каліщук О., 2000), М. Лазарович (Лазарович, М., 2003), М. Литвин, К. Науменко (Литвин, М., & Науменко, К., 1991; 1992). Досліджуючи праці вищезгаданих дослідників, вбачаємо, що, незважаючи на певний інтерес вчених до стрілецької тематики, вона залишається недостатньо дослідженою. Проблемі освітньо-культурної та просвітницької діяльності УСС присвячено здебільшого описові праці, це стосується таких проблем, як місце соборницької ідеї в ідеології УСС, їх літературно-видавничу та освітню діяльність.

Метою нашої статті є опрацювання основних форм та методів освітньо-культурної та просвітницької діяльності Українських січових стрільців та їхньої ролі в духовній культурі українського народу.

Завданнями дослідження є висвітлення соціальних, політичних, та історико-культурних умов і тенденцій розвитку української культури, виявлення суспільних чинників, що впливали на духовне життя у Західній Україні, з'ясування ролі Українських січових стрільців у формуванні та збереженні духовних цінностей України.

Використано окремі загальнонаукові та культурологічні **методи дослідження**, які сприяли вибудовуванню процесу становлення історико-культурологічного явища Українських січових стрільців у загальнонаціональний контекст визвольного руху у Західній Україні. Системно-синергетичний підхід, який передбачав у цьому випадку органічний синтез загальнонаукових методів аналізу, узагальнення та систематизації (для характеристики здобутків попередників), типологічного та порівняльного (з метою встановлення специфіки

освітньо-культурної та просвітницької діяльності Українських січових стрільців на тлі характерного для цього часу концептів формалізму та загального мистецтвознавства).

Основна частина

Акції з українізації широких мас українського населення були організовані Українськими січовими стрільцями у Західній Україні, і мали вагомe значення для формування національної свідомості українців. У Наддніпрянській Україні Українські січові стрільці активно сприяли відновленню адміністративно-політичного життя, формували культурно-духовне середовище та активну громадську позицію. Всі військові, матеріальні, духовні ресурси та зусилля були спрямовані на відродження та формування загальної національної свідомості, що сприяло побудові української держави. Це єдина організація, соборність духу в січово-стрілецькій організації якої дійшла до того рівня досконалості, що окремі члени, від простих рядовиків до найвищих старшин включно, заглибили у собі виразні риси різних окремих частин великого українського народу, витворені під впливом різних географічних, топографічних, політичних, культурних, місцевих обставин. Значення УСС полягало насамперед у тому, що саме стрілецтво чітко й рішуче пропагувало гасло самостійної України як актуальну й безпосередню мету національно-політичної боротьби українців та усвідомило ідею збройної боротьби як необхідного засобу осягнення державної незалежності.

«Інструкція для УСС, що йдуть на Україну» складалася з двох частин і була спрямована на підвищення культурно-освітнього й національно-патріотичного руху серед місцевого населення.

У першій, яка була інформативного характеру, зазначалося що «на українських землях твориться рівночасно держава і нація. Держава полягає на війську, адміністрації, скарбовості, судівництві, нація полягає на освіченому народі і згуртованій інтелігенції. Найбільш важливим для нації буде розбудова шкіл, преси, бібліотек, культурних товариств, читалень, клубів, спрямованих у національному дусі. В усіх цих напрямках мають вислані УСС діяти творчо й організувати основні засади будівництва української нації й держави...» (Заброварний Б., Бернадський Б., 1995, с. 200). Друга частина складалася з методів та способів запровадження згаданих планів у дію. «По приїзді на місце постою довідатися і вступити в контакт з українськими товариствами і організаціями. Зайняти міста і містечка, які є центрами державного життя, піднімати проблему про їх українізацію. На всі державні посади висувати виключно українців... Давати виклади з української історії, Шевченка, пояснювати різницю між Україною і Москвою, причому не ляяти нікого. Вимінювати, роздавати українські книжки, доставляти часописи зі Львова, Києва гуртувати молодь у «Січі», давати курси українознавства, говорити виключно по-українському до населення без огляду, чи це жид чи польський дідич...» (За волю України, 1967, с. 201).

Для підготовки січовиків було організовано постійні курси теоретичного і практичного військового вишколу, якими керували старшини запасу австрійської армії – М.Волошин та С.Рудницький. Основні заняття проводилися з польової та бойової служби, стрільби, технічних основ зброї. При курсах діяла термінологічна комісія, до складу якої входили Осип Квас, Богдан Гнатевич, В. Кучабський. Зусиллями комісії до війни було випущено 10 підручників з теорії

військової підготовки. Таким чином, українські стрілецькі організації, які утворилися у Західній Україні стали підтвердженням національних традицій та державотворчих намагань місцевого українського населення. Значна кількість українських юнаків та дівчат вважали своїм безпосереднім обов'язком навчання військовій справі задля боротьби за незалежність свого народу.

Стрілецьтво, крім участі у бойових діях, старалося організувати своє життя таким чином, щоб виконувати завдання національного, духовного характеру, тому було створено різноманітні структури, які дозволяли стрілецьтву підвищувати свій ідейно-політичний рівень, активно займатися самоосвітою, налагоджувати тісні зв'язки з українським населенням, проводити серед українства національно-просвітницькі акції, створювати для нащадків пам'ятки, які відображали би боротьбу УСС за волю України. Серед цих структур важливе місце займали: «Кіш», «Вишкіл», «Збірні Станиці», «Пресова Квартира», бібліотека, освітні та культурно-мистецькі гуртки. Їх діяльність істотно визначала обличчя легіону Українського січового стрілецтва та сприяла зростанню його популярності серед українського народу.

Стрільці налагоджували національно-культурницьке життя і встановлювали тісні контакти з місцевими осередками організації «Просвіта», з патріотичним населенням, друкували тижневик «Січ», в якому працювали двоє стрільців – Кмель і Заклинський, надавали допомогу редакції одеського тижневика «Вільне життя», передаючи галицькі газети й журнали, організували спільно з місцевими патріотами діяльність читалень «Просвіти», народні школи, аматорські гуртки, кооперативи, курси української мови та українознавства.

Великою заслугою легіону є те, що попри необхідність підкорюватись австрійському командуванню, УСС вдавалося паралельно провадити власну роботу зі зміцнення української ідеї в Україні та захисту українського населення від австрійського переслідування. Одним із улюблених видів творчості Українського січового стрілецтва була карикатура, часто стрільці застосовували сатиру та гумор, що дозволяло зберегти чистоту своїх ідей, активізувати національно-політичне та духовне життя, допомагало й підбадьорювало у найтяжчі часи, давало наснагу до подальшої боротьби.

Вплив на національно-культурне відродження волинян мали різноманітні концерти з патріотичним змістом, організовані у Володимирі-Волинському, Устилузі, Матіїві та інших населених пунктах, які збирали багато місцевих українців і приїжджих січових стрільців. Кошти, отримані під час їх проведення, передавалися школам для поповнення бібліотек підручниками та наочністю. Погодившись на організацію національних приватних шкіл, австрійська військова адміністрація Волинського округу виробила для них спеціальний статут, згідно якого шкільну владу очолював військовий комендант, а нагляд здійснював інспектор (Башняк, Л. І., 2009, с.96). Опікувались шкільництвом дві організації на зайнятих Австро-Угорщиною землях у Львові: Шкільна комісія, яка закладала теоретичні основи освіти, і Бюро культурної помочі, очолене відомим істориком І.Крип'якевичем, для вирішення організаційних завдань. В основу навчання у волинських школах було покладено галицькі навчальні плани, пристосовані до місцевих умов, проте галицькі навчальні плани та підручники не повністю відповідали місцевим умовам. Враховуючи це, стрільці уклали спеціальні підручники для волинських шкіл, і вже наприкінці 1916 р. у Володимирі-

Волинському з друку вийшов буквар та читанка «Матірнє слово» з матеріалами та ілюстраціями на волинську тематику. Автором «Українського букваря» (1916, 1917) та «Читаночки для чемних діточок» (1917) був Б.Заклинський. Аналіз цих навчальних посібників свідчить, що їх метою було донести до дітей ідею національної єдності, дати елементарні знання про українську культурну спадщину. Спільними зусиллями представників Українського січового стрілецтва і освітніх працівників вже за перший місяць діяльності комісарів засновано 46 сільських шкіл, де навчалось понад 800 дітей. Загалом у 1916-1918 рр. УСС, за різними підрахунками, відкрили від 150 до 250 українських шкіл.

Важливим елементом розвитку молодіжного руху стало впровадження фізичного гартування, закладеного ще за козацьких часів, де виконувалися військові, гімнастичні та протипожежні вправи та марші, орієнтування на місцевості з використанням картографії для розвідування, теорії стрільби та зберіганню зброї, підтримувалася товариська дисципліна і підпорядкованість обраній старшині (Гордієнко, В., 1991). Діяльність військових гуртків була нелегальною і всіляко переслідувалася польською жандармерією, її члени змушені були набувати військового вишколу вночі або в лісі, а організованість та вміння січовики демонстрували на щорічних повітових та крайових святах. Головним завданням молодіжних товариств і організацій спочатку було національно-краєзнавче, військово-спортивне виховання, однак з розвитком організованого національного руху вони трансформувалися у військово-мілітарні загопи на засадах козацьких звичаїв і традицій, на основі ідеї жити вільно, незалежно на своїй землі (Гордієнко, В., 1991). Ця ідея набирала практичного значення зі становленням загонів Українських січових стрільців як першого українського війська з національними символами і відзнаками, що стає на захист своєї рідної землі, Батьківщини, нації та її державності.

Національно-політична та культурно-освітня активність Українських січових стрільців не обмежувалася працею в стрілецькому легіоні, оскільки, розуміючи, що запорукою успішної реалізації національно-державницької ідеї мають бути сили українського народу, поряд із самоосвітою та самовдосконаленням приділяли величезну увагу освітньо-культурній та просвітницькій діяльності серед широких кіл української громадськості, щоб допомогти населенню швидше усвідомити сили та шляхи, якими можна було б домогтися людського існування та гідного місця в історії.

Не маючи власних друкарень, перші стрілецькі твори було опубліковано на сторінках тогочасної галицької преси: газет «Діло», «Вісник Союзу визволення України», «Українське слово», які висвітлювали військові бойові дії Українських січових стрільців, зокрема, твори Р.Купчинського «Воєнні нариси», В.Гериновича «Сучасні легенди», С.Фодчука «Смерека», «Про недужого товариша», «Під хрестом» (Винниченко, В., 1990). Серед активних дописувачів різних українських видань, що виходили в Галичині, були відомі стрілецькі письменники і журналісти: І.Балюк, В.Бемко, В.Дзісковський, Т.Мелень, Р.Скела та ін.

Висновки

Отже, освітньо-культурна та просвітницька діяльність Українських січових стрільців та їхня ролі в духовній культурі українського народу, що зародилася і пройшла етап становлення в добу національно-визвольних змагань, була закономірним результатом піднесення і розвитку національного руху на

західноукраїнських землях, активної діяльності національних культурно-просвітніх і парамілітарних молодіжних товариств напередодні Першої світової війни та створення унікального українського формування - УСС з величезним інтелектуальним потенціалом.

Література

Башняк, Л.І. (2009). Культурно-освітня діяльність у Легіоні УСС (1914-1918 рр.). Вісник КНУКіМ. Вип. 21. 9-14.

Бернадський, Б. (1995). Вклад Січових Стрільців у розвиток національної освіти на Волині. *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету*. Вип. 1. Луцьк. 63-68.

Верига, В. (1998). Визвольні змагання в Україні 1913-1923: у 2-х томах. Львів: Інститут українознавства НАНУ. Т. 1., 523; Т. 2., 503.

Винниченко, В. (1990). Відродження нації. (Історія української революції [марець 1917 - грудень 1919 р]). Ч. 2-3. Київ; Відень, 1920. (Київ: Видавництво політичної літератури. 542.

Гордієнко, В. (1991). Українська Галицька Армія. Львів: Меморіал. 112.

Заброварний Б., Бернадський Б. (1995). Штрих до портрета Дм. Вітовського. «Роде наш красний...». Волинь у долях краян і людських документах. Т. 1. Луцьк. 248-250.

За волю України: Історичний збірник УСС. (1967). За ред. Ріпецького С. Нью-Йорк: Братство УСС, 200-201.

Калішук, О. (2000). Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців на Волині: археографія питання. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк. № 3., 80-83.

Каляєв, А. О. (1997). Українські Січові Стрільці у боротьбі за створення і захист Західноукраїнської Народної Республіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 20.02.22. Львів. 20.

Кузьменко, Т.Г. (2009). Духовна культура українських січових стрільців в контексті національно-культурного руху: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 26.00.01 «теорія та історія культури». Київ. 35.

Лазарович, М. (2003). Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль: Тайп. 114.

Литвин, М., & Науменко, К. (1991). Історія галицького стрілецтва. *Львів: Каменярь*, 183.

Литвин, М., & Науменко, К. (1992). Українські січові стрільці. *К.: Знання*.

EDUCATIONAL-CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF UKRAINIAN SEDIMENTARY ARRIVAL IN WESTERN UKRAINE

Bahriy Maria, Candidate of Philological Sciences, Ph.D., Doctoral Student, State Pedagogical University «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», Ivano-Frankivsk, Ukraine

***Abstract.** The current stage of development of society is characterized by increased attention to the historical heritage of the state, awareness of the need to preserve folk culture as a factor in the upbringing of the younger generation. The ability to understand the patterns of development of national education gives a vision of the integrity of achievements in the domain of ethnic traditions. The spiritual culture of the Ukrainian people and its armed formations of the Ukrainian Sich Riflemen was the highest form of national self-awareness of the younger generation. The actualization of the problem is dictated by the need to appeal to the period of the new creation of the state and the nation and civil society; therefore, the revival of the main features and features of the Ukrainian spiritual mentality, on the basis of which the consolidation of the Ukrainian nation takes place, is formed and a new idea and ideology of the development of national statehood is formed through the educational and cultural perspective. and educational activities of the Sich Shooting. The nature and objectives of the article predetermined the use of historical and retrospective, comparative, analytical methods that contributed to the formation of the process of formation of the historical and cultural phenomenon of the Ukrainian Sich archers in the national context of the liberation movement in Western Ukraine. The article analyzes the educational, cultural and educational activities of the Ukrainian Sich Archers in Western Ukraine. The formation of the Ukrainian Sich Riflemen as a national military unit, as well as the establishment of Ukrainian schools is highlighted. The influence of CSS activity on deepening of national consciousness of Ukrainians is determined. Considering not only Ukrainian soldiers but also conscious Ukrainian citizens, the Ukrainian Sich arrows used every opportunity to work within the widest range of Ukrainians, since many of them had considerable experience of social activity, working for the war in the party and public organizations of the region. Such a direction was also derived from the most ideological ideology, according to which to achieve the goal, to win the Ukrainian statehood, it was possible only by relying on the forces of the people. The activities of the USC in Western Ukraine significantly influenced both children and the awakening of the national consciousness of the adult population. First of all, a significant achievement was the beginning of communicating the community of its historical dolya and the tasks that faced them and accomplished which was possible only by joint efforts. Many local Ukrainians who were involved in the national cause of the arrows subsequently became active participants of the Ukrainian movement.*

Key words: USC; Western Ukraine, education; schooling; cultural activity; national consciousness; educational activity.

References

Bashnyak, L.I. (2009). Kulturno-osvitnya diyalnist u lehioni USS (1914-1919rr.) [Cultural and Educational Activities in the USSR Legion (1914-1919)]. *Visnyk KNUKiM [Bulletin of KNUKiM]*, 21, 9-14 [in Ukrainian].

Bernadskyy, B. (1995). Vklad Sichovykh Striltsiv u rozvytok natsionalnoyi osvity na Volyni. Zbirnyk navchalno-metodychnykh materialiv i naukovykh statey istorychnoho fakultetu. Vyp. 1. Luts'k. 63-68 [in Ukrainian].

Veryha, V. (1998). *Vuzvolni zmahannya v Ukraini 1913-1923 u 2 tomach [Liberation competitions in Ukraine 1913-1923: in 2 volumes]*. Lviv: Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Vynnychenko, V. (1920). *Vidrodzennya nazii. Istoriya ukrayinskoyi revolyutsiyi [Revival of the nation. (History of the Ukrainian Revolution [from March 1917 to December 1919])]*. Kiev; Vienna: Publishing House of Political Literature, 1990) [in Ukrainian].

Hordiyenko, V. (1991). *Ukrayinska Halytska Armiya [Ukrainian Galician Army]*. Lviv: Memorial. 112 [in Ukrainian].

Zabrovarnyy, B., Bernadskyy, B. (1995). Shtrykh do portreta Dm. Vitovskoho. «Rode nash krasnyy...» Volyn u dolyakh krayan i lyudskykh dokumentakh. Lutsk. T. 1., 248-250 [in Ukrainian].

Za volyu Ukrayiny: Istorychnyy zbirnyk USS. (1967). Za red.. Ripetskoho S. Nyu-York: Bratstvo USS. 200-201 [in Ukrainian].

Kalishchuk, O. (2000). Kulturno-osvitnya diyalnist ukrayinskykh sichovykh striltsiv na Volyni: arkhеоhrafіya pytannya. Naukovyy visnyk Volynskoho derzhavnogo universytetu im. Lesi Ukrayinky. Istorychni nauky. Lutsk. № 3. 80-83 [in Ukrainian].

Kalyayev, A. O. (1997). Ukrayinski Sichovi Striltsi u borotbi za stvorennya i zakhyst Zakhidnoukrayinskoyi Narodnoyi Respubliki [Ukrainian Sich the Sagittarius in the struggle for the creation and protection of the West-Ukrainian National Republic]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

Kuzmenko, T. H. Duchovna kultura Ukrainskuch Sichovuch Strilziv v konteksti nazionalno-duchovnoho ruchu [Spiritual Culture of Ukrainian Sich Archers in the Context of the National-Cultural Movement]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv National university of Culture and Arts [in Ukrainian].

Lazarovych, M. (2003). Kulturno-prosvitnytska diyalnist Ukrayinskykh Sichovykh Striltsiv u roky Pershoyi svitovoyi viyny. Ternopil': Tayp. 114. [in Ukrainian].

Lytvyn, M., Naumenko, K. (1991). *Istoriya halytskoho striletstva*. Lviv: Kamenyar, 1990.

Lytvyn, M., Naumenko, K. (1992). *Ukrayinski Sichovi Striltsi*. K.: Znannya. [in Ukrainian].

